3 TEOLÓGIA STVORENIA A EKOLÓGIA

Teológia stvorenia patrí medzi základné zložky náuky kresťanstva, ale aj iných náboženstiev, ktoré prikladajú Starému a Novému zákonu dôležitosť. V biblickej interpretácii stvorenie sveta a človeka, život v raji a jeho pád umožňuje pochopiť pôvodný vzťah medzi prvými ľuďmi a ich prostredím, človekom a Stvoriteľom. Je tu aj vydané svedectvo o tom, ako človek, ignorujúc prikázania a zákony Stvoriteľa dokáže meniť svoj vzťah k Bohu, k svojmu blížnemu, k prírode. V posledných desaťročiach rastie záujem aj v oblasti teológií, kde sa presadzuje záujem o hlbšie znalosti o zákonitostiach prírody a o dialóg teológie s prírodnými vedami. Jedná sa hlavne o témy kozmogónie, kozmológie, evolúcie a vývoja človeka - hominizácie. Hominizácia, pokiaľ ju chápeme ako rozvoj ľudského života poukazuje na problematiku slobody, ktorú je potrebné usmerňovať v záujme ostatných ľudí a celej prírody.

Poznatky dnešných systémových vied vedú k zisteniu, že napriek veľkej rozmanitosti vesmíru, včítane biosféry, človeka i prirodzenej informácie živých systémov sú usporiadané jednotným spôsobom a, že existuje jeden univerzálny prirodzený poriadok, ktorý má evolučný charakter so schopnosťou spontánnej samo organizácie. A toto riadi prirodzený zákon, večná pravda, ale možno to nazvať aj Božie riadenie.

3.1 Základné pramene

Podľa bežného názoru autorom prvých 5 kníh Svätého písma je Mojžiš (žil asi v 13. stor. pr. Kr.). Vedie k tomu aj samotné označenie týchto kníh, ako 5 kníh Mojžišových (Pentateuch) Knha Genesis, Exodus, Numeri, Levitikus a Deuteronómium. Bádanie v pôvodnom hebrejskom texte, ktoré trvalo niekoľko storočí a preskúmalo jazykovú podobu i teologický obsah textu, prišlo k záveru, že z Mojžišovej doby pochádza len nepatrný ústny alebo písomný základ. Tento mojžišovský základ bol v neskorších storočiach rozšírený a prehĺbený. Až v 5. storočí pred Kr. dostal takú podobu, v akej ho poznáme dodnes. To, čo je spracované v biblických rozprávaniach do jednotnej správy o stvorení, má v hebrejskom origináli inú podobu. Starý zákon totiž podáva dve správy o stvorení, ktoré sa zreteľne odlišujú dobou svojho vzniku.

Správa, ktorou sa začína Starý zákon, je časovo mladšia (Gn 1, 1-2, 4a.). Vznikla pravdepodobne v exile (medzi rokmi 538 - 450 pred Kr.) a nazýva sa správou o stvorení z kňazského kódexu.

1Na počiatku stvoril Boh nebo a zem. 2 Zem však bola pustá a prázdna, tma bola nad priepasťou a Duch Boží sa vznášal nad vodami. 3 Tu povedal Boh: „Buď svetlo!“ a bolo svetlo. 4 Boh videl, že svetlo je dobré; i oddelil svetlo od tmy. 5 A Boh nazval svetlo „dňom“ a tmu nazval „nocou“. A nastal večer a nastalo ráno, deň prvý. 6 Potom Boh povedal: „Buď obloha uprostred vôd a staň sa delidlom medzi vodami a vodami!“ 7 I urobil Boh oblohu a oddelil vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou. A stalo sa tak. 8 A Boh nazval oblohu „nebom“. A nastal večer a nastalo ráno, deň druhý. 9 Potom Boh povedal: „Vody, ktoré ste pod nebom, zhromaždite sa na jedno miesto a ukáž sa súš!“ A stalo sa tak. 10 A Boh nazval súš „zemou“ a zhromaždište vôd nazval „morom“. A Boh videl, že je to dobré. 11 Tu Boh povedal: „Zem, vyžeň trávu, rastliny s plodom semena a ovocné stromy, prinášajúce plody, v ktorých je ich semeno podľa svojho druhu na zemi.“ A stalo sa tak. 12 Zem vyhnala trávu a rastliny s plodom semena podľa svojho druhu i stromy, prinášajúce ovocie, v ktorom je ich semeno podľa svojho. A Boh videl, že je to dobré. 13 A nastal večer a nastalo ráno, deň tretí. 14 Tu Boh povedal: „Buďte svetlá na nebeskej oblohe

na oddeľovanie dňa od noci! A buďte na znamenie pre obdobia, dni a roky! 15 I buďte svetlami na nebeskej oblohe, aby ste osvetľovali zem!“ A stalo sa tak. 16 A Boh urobil dvoje veľkých svetiel: väčšie, aby vládlo nad dňom, a menšie, aby vládlo nad nocou, a aj hviezdy. 17 Umiestnil ich na nebeskej oblohe, aby osvetľovali zem 18 a aby vládli nad dňom a nad nocou a oddeľovali svetlo od tmy. A Boh videl, že je to dobré. 19 A nastal večer a nastalo ráno, deň štvrtý. 20 Tu Boh povedal: „Vody, hemžite sa množstvom živých tvorov, a okrídlené tvory, lietajte ponad zem na nebeskej oblohe!“ A Boh stvoril veľké morské zvieratá a všetky živočíchy, ktoré sa hýbu a hemžia vo vode podľa svojho druhu, ako i všetky okrídlené lietajúce tvory podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. 22 Boh ich požehnal a povedal: „Ploďte a množte sa a naplňte morské vody, aj vtáctvo nech sa rozmnožuje na zemi!“ 23 A nastal večer a nastalo ráno, deň piaty. 24 Potom Boh povedal: „Zem, vydaj živé bytosti podľa svojho druhu: dobytok, plazy a divú zver podľa svojho druhu!“ A stalo sa tak. Boh urobil divú zver podľa svojho druhu, dobytok podľa svojho druhu i všetky plazy podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. 26 Nato Boh povedal: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi!“ 27 A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril. 28 Boh ich požehnal a povedal im: „Ploďte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“ 29 Potom Boh povedal: „Hľa, dávam vám všetky rastliny s plodom semena na povrchu celej zeme a všetky stromy, majúce plody, v ktorých je ich semeno: nech sú vám za pokrm! 30 Všetkým zverom zeme a všetkému vtáctvu neba i všetkému, čo sa hýbe na zemi, v čom je dych života, (dávam) všetku zelenú trávu. A stalo sa tak. 31 A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré. A nastal večer a nastalo ráno, deň šiesty. 2. 1 Takto boli ukončené nebo a zem a všetky ich voje. 2 V siedmy deň Boh skončil svoje diela, ktoré urobil. A v siedmy deň odpočíval od všetkých diel, ktoré urobil. 3 I požehnal siedmy deň a zasvätil ho, lebo v ňom odpočíval od všetkých diel, ktoré Boh stvoril a urobil.

Kratšia a staršia správa o stvorení (Gn 2,4b-25) je teraz na druhom mieste. Vznikla v 9. storočí pred Kr. a nazýva sa jahvistická správa o stvorení, pretože sa v nej používa Božie meno "Jahve resp. JHVH". Až po návrate z exilu prišlo ku spojeniu oboch správ do tej podoby, v akej ju máme dnes.

4 Taký je pôvod neba a zeme, keď boli stvorené. V tom čase, keď Pán, Boh, urobil zem a nebo, 5 nebolo ešte na zemi nijaké poľné krovie a nepučala ešte ani poľná tráva, lebo Pán, Boh, nedal pršať na zem a nebolo ani človeka, ktorý by obrábal zem. 6 a privádzal na zem vodu (kanálov) a zavlažoval celý povrch zeme. 7 Vtedy Pán, Boh, utvoril z hliny zeme človeka a vdýchol do jeho nozdier dych života. Tak sa stal človek živou bytosťou. 8 Potom Pán, Boh, vysadil na východe, v Edene, raj a tam umiestnil človeka, ktorého utvoril. 9 A Pán, Boh, dal vyrásť zo zeme stromom všetkých druhov, na pohľad krásnym a na jedenie chutným, i stromu života v strede raja a stromu poznania dobra a zla. 10 Z Edenu vytekala rieka, ktorá mala zavlažovať raj, a rozdeľovala sa odtiaľ a tvorila štyri toky. 11 Meno prvého je Pišon. To je ten, čo obteká celú krajinu Havilah, kde sa vyskytuje zlato, 12 a zlato tej zeme je rýdze. Tam sa nachodí aj bdélium a kameň ónyx. 13 Meno druhej rieky je Gihon. Tá obteká celú zem Kuš. 14 Meno tretej je Hidekel (Tigris). Tá tečie naproti Asýrii. A štvrtá rieka je Perát (Eufrat). 15 I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu aby ho obrábal a strážil. A Pán, Boh, prikázal človekovi: „Zo všetkých stromov raja môžeš jesť. 16 Zo

stromu poznania dobra a zla však nejedz! Lebo v deň, keď by si z neho jedol, istotne zomrieš. 18 Potom Pán, Boh, povedal: „Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná.“ 19 Keď Pán, Boh utvoril z hliny všetku poľnú zver a všetko nebeské vtáctvo, priviedol ho k Adamovi, aby videl, ako by ho nazval, lebo ako ho nazve, také bude jeho meno. 20 A nazval Adam menom všetok dobytok, všetko nebeské vtáctvo a všetku poľnú zver. Ale pomoc, ktorá by mu bola podobná, nenašiel. 21 Tu Pán, Boh, dopustil na Adama tvrdý spánok a keď zaspal, vybral mu jedno rebro a jeho miesto zaplnil mäsom. 22 A z rebra, ktoré vybral Adamovi, utvoril Pán, Boh, ženu a priviedol ju k Adamovi. 23 Vtedy Adam povedal: „Toto je teraz kosť z mojich kostí a mäso z môjho mäsa; preto sa bude volať mužena, lebo je vzatá z muža.“ 24 Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke a budú jedným telom. 25 A obaja, Adam i jeho žena, boli nahí a nehanbili sa jeden pred druhým.

Rozdiely v dvoch správach o stvorení

- Z hľadiska časovej následnosti. Prvá správa hovorí o stvorení sveta a človeka za šesť dní, lebo každý má ráno i večer. Druhá správa hovorí o jednom dni, v ktorom Boh stvoril nebo i zem.
- Prvá kozmogónia je *"z vody"*, druhá je *"suchá"*, pretože v prvej správe spočíva pôvod všetkého v praoceáne, zatiaľ čo v druhom sa hovorí, že na začiatku vôbec nebol dážď.
- Podľa prvého rozprávania je poslednou stvorenou bytosťou človek, ktorý je utvorený až po rastlinách a zvieratách. V druhom sa objavuje najskôr muž, potom rastliny a zvieratá, a nakoniec žena.
- Prvá správa hovorí o pôvode ľudstva ako takom vo všeobecných pojmoch v plurálu, zatiaľ čo v druhej sa opisuje stvorenie prvého muža a prvej ženy z jeho boku.
- Prvá správa je vznešená a je koncipovaná s veľkou čistotou, druhá je antropomorfická a zrejme sa má chápať čiastočne obrazne.

Biblický redaktor, ktorý zlúčil spolu oboje podania, jahvistické i z kňazského kódexu, nedal žiadnej z oboch správ prednosť, a ani nechcel rôznosti nejako zastierať alebo retušovať. Ponechal obe správy nerozdelene vedľa seba, a tým dal najavo, že pre neho nemá ani, to ani ono pojatie obsahovú prednosť a že on sám, pretože vedome nič neuhladzoval, nehodlá prevziať zodpovednosť za jednotlivosti. Biblickej správe o stvorení nedal podobu jediný človek. Po mnoho stáročí na nej pracovalo izraelské teologické myslenie. Pritom to, čo sa tu písomne vykryštalizovalo, nie sú výsledky a úvahy iba ľudské. Ľudské bádanie po pôvode sveta, zvlášť po pôvode a zmysle zla bolo riadené Božím Duchom a stále hlbšie uvádzané do Božích myšlienok o pôvode a zmysle stvorenia. Nesmie sa predsa nikdy zabúdať, že to robili za prispenia Božieho vnuknutia, ktoré ich pri výbere a posudzovaní týchto dokumentov chránilo pred každým omylom. (Pius XII., encyklika *Humani generis* z 12. augusta 1950)

3.2 Postupnosť stvorenia

3.2.1 Všeobecné informácie

V našej interpretácií vzniku stvorenstva budeme viac vychádzať z prírodovednej pozície, aj keď sa iste nevyhneme teologickým či filozofickým otázkam. Je dogmatika absolútne dogmatická a nepripúšťa žiadnu diskusiu ? To už nie je pravda, možno sa o tom presvedčiť aj na internete, kde vedľa teologických hľadísk možno sa zoznámiť s vývojovými teóriami, ktoré zdanlivo sa nachádzajú na opačnej názorovej strane.

Iste vzniká otázka prečo sa v nasledujúcich častiach budeme zaoberať dejinami, vesmíru, Zeme, života, ale aj dejinami človeka? To v náboženstve našich babičiek, matiek, otcov nebolo. Tu chceme prezentovať, že veda priniesla mnoho poznatkov, ktoré obohacujú aj teológiu. V 21. storočí je potreba pochopiť ako sa kresťanstvo zaradzuje do dejín vesmíru a prírody, aké miesto a funkcia kresťanstva je v dejinách stvorenia, ktoré odhaľujeme aj pomocou prírodných vied. K znovu objaveniu stvorenia, skutočného stvorenia dochádza preto, že lepšie poznáme dejiny vesmíru, hmoty a života. Naši predkovia si predstavovali stvorenie viac-menej ako operáciu umiestnenú na začiatok, ku ktorej došlo v okamžiku či v rámci jedného týždňa. Na začiatku 21. storočia už vieme, že podľa doteraz zistených vedeckých podkladov vesmír vznikol asi pred 15-20 miliardami rokov, jeho vývoj pokračuje, vznikajú nové fyzikálne systémy, nové hviezdy, nové galaxie, nové molekuly, ktoré predtým neexistovali, nové biologické systémy a to do dnešných časov, kedy sa objavil človek. Ten človek asistuje pri utváraní nových fyzikálnych a biochemických systémoch, nových genetických informácií a tiež pri nových systémoch biologických. Máme predstavu aj o tom, že na začiatku to bola hmota, žiarenie, elektróny, antičastice, fotóny atď. Astrofyzici odhadujú teplotu na začiatku vzniku vesmíru na miliardy stupňov a obrovské tlaky. Potom sa začal rozpínať a ochladzovať. Dnes je isté, že hmota, ktorá je stavebnou súčasťou toho, čo dnes nazývame vesmír, je postupne vťahovaná do procesu vytvárania stále zložitejších štruktúr: vo fyzike sú najzložitejšie atómy zároveň tými najmladšími. Naša hviezda, ktorú nazývame Slnko, vznikla asi pred piatimi miliardami rokov http://sk.wikibooks.org/wiki/Dogmatika.

3.2.2 Vývoj vesmíru, kozmická evolúcia

Vývoj kozmu je súhrn zmien priestorovo - časovej štruktúry vesmíru v jeho najširších známych meradlách. Extrapolácia pozorovaného stavu rozpínania vedie v súlade s nestacionárnymi relativistickými modelmi vesmíru k záveru, že vývoj celého známeho vesmíru sa začal zo super hustého stavu látky s extrémne vysokou teplotou asi pred 15 miliardami rokov. Prvým známym procesom, ktorý vyvolal rozpínanie vesmíru a jeho štrukturalizáciu bol to tzv. Big Bang, Veľký tresk, kedy vesmír bol nekonečne malý a nekonečne hustý. Počiatok času leží vo veľkom tresku v zmysle, že predošle okamžiky nemožno definovať. Objav rozpínania vesmíru bol jedným z veľkých intelektuálnych revolúcii 20.storočia. V čase objavu všeobecnej teórií relativity bol vesmír považovaný za statický. Neskoršie to považoval jej tvorca Albert Einstein za svoju veľkú chybu. Hustota vesmíru a zakrivenie časopriestoru bolo v tomto okamžiku nekonečné. Keď sa vesmír začal rozpínať teplota hmoty v ňom a žiarenie klesali. Teplota je mierou priemernej energie častíc. Preto chladnutie vesmíru malo zásadný vplyv na hmotu v ňom obsiahnutú. Chladnutím sa častice navzájom priťahovali a začali zhlukovať. V okamžiku Veľkého tresku mal vesmír nulovú veľkosť. Z nekonečne malého objemu sa uvoľnila energia, z neho sa vesmír v krátkej dobe sformoval. „*Pokiaľ teória Veľkého tresku platí, počiatočný stav vesmíru musel byť pripravený veľmi pozorne*“, tvrdí Hawking (2004). Vysvetliť prečo mal vesmír vzniknúť takto, by bolo veľmi ťažko, pokiaľ by nešlo o zásah vyššej moci, ktorej zámerom bolo stvoriť

bytosti ako sme my. Teória Veľkého tresku je elegantná a úchvatná. Mali by sme mať na pamäti, že to všetko mohlo byť aj inakšie, než si predstavujeme a než to i dnes kozmológom a astrofyzikom dokazujú matematické rovnice (Svoboda, Nováček, 2002).

Zem je naša materská planéta v poradí tretia planéta slnečnej sústavy. Je to zároveň jediná planéta, na ktorej je podľa súčasných vedeckých poznatkov voda v kvapalnom skupenstve. Zem vznikla približne pred 4,6 miliardami rokov pravdepodobne sformovaním sa z protoplanetárneho disku. Na povrch Zeme neustále pretvárajú geologické procesy, napr. platňová tektonika, ktorá pomaly mení polohy a tvar kontinentov. Veľkú zásluhu na dnešnej podobe Zeme majú aj živé organizmy, ktoré utvárajú biosféru.

Hmota, ktorá je stavebnou súčasťou vesmíru neustále mení svoju štruktúru. A vo fyzike najzložitejšie atómy sú tými najmladšími. Keď bola naša planéta po fyzikálnej stránke pripravená, pokračovala hmota vo svojom vývoji, atómy sa spájali v molekuly a vytvárali sa podmienky pre vznik živého, tento vývoj pokračoval výslednicou čoho, sú neustále komplikovanejšie organické štruktúry. Jednoducho povedané: *„informácia vo vesmíre plynutím času stále narastá“*.

V serióznych prácach tohto charakteru z fyziky, biochémie sa dozvedáme, že možno nájsť výklady pôvodu vysvetlenia zložitejších štruktúr, vytvárania ťažkých jadier, vzniku molekúl z atómov, veľkých molekúl z jednoduchších molekúl. Na základe týchto poznatkov môžeme študovať dejiny vesmíru a dejiny hmoty.

3.2.3 Vznik a vývoj života na Zemi

Pred 3 - 4 miliardami rokov, na začiatku geologického obdobia prahory sa objavili živé bytosti. Je priam fascinujúce, že život sa objavil, ako náhle to bolo len trochu možné. Aby na planéte mohol vzniknúť život sú potrebné predpoklady (Bryson, 2003): “*Dobré umiestnenie a správny typ planéty a načasovanie“*. Predpokladáme, že život sa objavil naraz a od toho okamžiku má všetko živé spoločného predka. Prvé živé bytosti predstavovali najjednoduchšie životné bytosti pozostávajúce z jednej bunky (baktérie a riasy). Genetická informovanosť potrebná k riadeniu takého biologického systému je však mimoriadne bohatá na informácie. Organizmus musí obsahovať informácie, ktoré zabezpečia trvalý život, t.j. usporiadanosť a koordinácia štruktúr a aktivít, prispôsobenie sa prostrediu, metabolizmus - uspôsobenie prijímaných látok na rast a energiu, pohyb, komunikáciu s prostredím, rozmnožovanie, vývoj jedinca, zabezpečenie - jednotky dedičnosti – gény a schopnosť ďalšieho vývoja - evolúciu. Vznik života je dodnes pre vedcov záhadou. Aj najprimitívnejšie živé organizmy sú ďaleko komplikovanejšie než východiskové organické látky. Zdá sa, ako keby v nich bol zabudovaný určitý plán, či účel. Dosiaľ sa živé organizmy nepodarilo umelo vyrobiť z chemických látok. Vedci môžu o vzniku života uvažovať len teoreticky.

V oceáne sa však už objavovali organické zlúčeniny, ktoré sa mohli syntetizovať elektrickými výbojmi, pôsobením UV žiarenia, otrasmi pri dopade veľkých meteoritov alebo pôsobením tepla v okolí podmorských sopiek. Potrebné východiskové látky - metán a čpavok sa mohli koncentrovať vo vode z podmorskej sopečnej činnosti.

Najstaršie horniny, v ktorých sa našli štruktúry pripomínajúce bunky, pochádzajú z Grónska. Sú staré 3,8 miliardy rokov. Prvé zjavné dôkazy existencie živých organizmov sú až z hornín spred 3,5 miliardy rokov, nájdených v Austrálii.

V laboratóriu sa podarilo napodobniť tieto podmienky. Pomocou elektrického výboja, ktorému vystavovali zmes vody, metánu a čpavku, dosiahli po niekoľkých dňoch niekoľko aminokyselín, ktoré sú stavebné jednotky bielkovín. Bielkoviny sa nedokážu sami reprodukovať. Sú k tomu potrebné DNA (deoxyribonukleové kyseliny). Musíme predpokladať, že vznikli súčasne aby sa podporovali. Navyše DNA, bielkoviny a ďalšie zložky života musia byť chránené nejakou membránou pred vonkajším svetom a tu poskytuje

bunka. Bez nej by boli bielkoviny a DNA len zaujímavými chemickými zlúčeninami. Pokiaľ je na sebe takto všetko závisle, ako sa mohol objaviť život ? (Bryson, 2003).

Voda, organické látky a vhodná teplota boli dobrými predpokladmi pre vznik života. Najskôr si musíme definovať, čo je život. Je to nejaké X - môžeme ho nazvať psychikou, ktoré spôsobuje, že organizmus - zoskupenie atómov a molekúl s veľmi zložitými vzájomnými vzťahmi i vzťahmi s okolím - sa nerozpadne. Naopak, organizmus je schopný sa udržať po určitú dobu, rásť a rozmnožovať sa napriek nepriaznivým podmienkam. Rozmnožovanie sa deje zvláštnym spôsobom. Organizmus má v jadre bunky (menej v jej iných častiach) skrytú, ako keby nahratú informáciu v podobe reťazca kyseliny deoxyribonukleovej (DNA). V nej sú údaje, ako sa majú vytvárať bielkoviny - základné stavebné kamene - a ich vzťahy. Organizmus je schopný túto informáciu kopírovať, čím vznikne nový jedinec, ktorý rastie podľa vloženej informácie.

V časovom intervale trvajúcom milióny rokov vznikajú organizmy pohyblivejšie a samostatnejšie vybavených stále sa rozvíjajúcim nervovým systémom (koncentrovanými nervovými uzlinami, mozgom), ktoré riadia organizmus, možno ich nazvať psychickými štruktúrami). Neexistuje žiadna bytosť, ktorá by nemala psychickú štruktúru, všetko čo je biologické je psychické. Táto štruktúra sa v prírodných dejinách živých bytosti mení, zväčšuje sa v kvantite i kvalite.

3.2.4 Teistické vysvetlenie podľa Tresmontanta (1987)

Je evidentné, že samotný vesmír vo svojej histórii si sám nemôže dať novú informáciu, ktorú predtým nevlastnil, práve preto, že ju nevlastnil. Je teda objektívne uznať, že vesmír je systém historický, vývojový, genetický ktorý neustále prijíma informácie, tvorivé informácie, na ich základe sa vytvárajú nové fyzikálne a biologické systémy.

Ateizmus a jeho filozofovia tvrdia, že vesmír je sám. Nemôže teda prijať novú informáciu a nemôže ju ani dať, pretože ju nemá. Mal by teda zostať tým čím je, bez zmeny a viazaný na svoje prvotné formy. V skutočnosti sa vyvíja a obohacuje, dokonca sa v ňom objavuje nová bytosť, nové bytosti. Preto sa ateizmus mýli.

Vesmír nie je dnes tým, čím bol. Pred 10-20 miliardami rokov bol pomerne jednoduchou hmotou. Nebol tu ešte život, prinajmenšom v našej slnečnej sústave a postupne sa pripravoval a to veľmi účelovo z fyzikálneho hľadiska k prijatiu komplexných biologických systémov – živých bytostí. Vidíme, že vesmír sa s postupom doby vyvíja a to vo veľmi konkrétnom smere, smerom k utváraniu stále zložitejších fyzikálnych a biologických systémov. To znamená, že informácia v priebehu doby narastá.

Vesmír možno prirovnať k nedokončenej symfónií, ktorá je práve komponovaná. Povedať, že symfónia sa komponuje sama je nezmysel. Vesmír je nedokončená symfónia, ktorej jednotlivé skladby sú rôzne súcna, niekedy bytosti živé a mysliace.

Ateizmus je nemysliteľná filozofia, pokiaľ chce človek zostať racionalistom. Človek môže samozrejme vyznávať naďalej ateizmus, ale len vtedy, ak sa zriekne racionálnej analýzy a informácií, ktoré poskytujú experimentálne vedy. K objavu stvorenia, skutočnosti stvorenia, prichádzame na základe toho, že lepšie poznáme dejiny vesmíru, hmoty a života.

O existencii Boha vieme zo stvorenia, z dejín stvorenia. Existencia Boha nie je otázkou viery, ako tomu termínu dnes rozumieme, t.j. oddelene od rozumu a inteligencie. Poznanie existencie Boha je v kompetencii ľudskej inteligencie, ľudského rozumu, racionálnej analýzy založenej na univerzálnej skúsenosti. Toto poznanie je založené na skutočnosti stvorenia, skutočnosti zjavenia a skutočnosti vtelenia. Existencia Boha by nemala byť otázkou presvedčenia či viery v dnešnom zmyslu slova a to z jednoduchého dôvodu, veriť v existenciu niečoho čo je nemá žiadny zmysel (http://sk.wikibooks.org/wiki/Dogmatika).

3.3 Stvorenie a evolúcia

Hmota vesmíru má v sebe vlastnosť automatického organizovania sa do zložitejších štruktúr. Vďaka tejto vlastnosti (akoby organizovaným programom vo vnútri hmoty) sa vyvinuli podmienky pre človeka. Zástancovia tejto mienky tvrdia, že keby sa vesmír vrátil k počiatku, opäť by vznikol tvor s vedomím. Vplyvom samoorganizácie by mal život vzniknúť aspoň na jednom mieste. Antropický princíp hovorí, že vesmír vo svojom vývoji musel prejsť k vlastnému pozorovateľovi. Vesmír preto akoby vedel, že má vytvoriť podmienky pre človeka.

Súčasní kresťanskí evolucionisti sú presvedčení, že evolúcia prebiehala tak, ako veda t.j. postupne objavuje. Žiadny vedecký poznatok neodporuje pravdám viery. Veda a viera sú ako dve koľajnice idúce vedľa seba, ale vedúce k tomu istému cieľu – k pravde. Dve pravdy si nemôžu odporovať. Tú pravdu, ktorú poznávame rozumom, stále overujeme a korigujeme a tu druhú – zjavenú máme prijať a pochopiť, najmä srdcom, pretože Biblia bola napísaná pre našu spásu. Chyba neveriaceho Tomáša bola v tom, že mal uveriť bez dôkazov (Holec, 2001).

Evolučné názory s pribúdajúcimi poznatkami postupne dozrievali. Neboli náhle prijaté v dôsledku náboženskej krízy v druhej polovici 20. storočia vyvolanej masovým šírením materialistickej filozofie. Teória evolúcie nie je v rozpore s teológiou stvorenia, ale vedie nás k tomu, že sme svedkom procesu tvorenia a stvorenia v tvorivom procese. S objavnou teóriou vysvetľujúcou vývoj organizmov prichádza v 19.storoči Charles Robert Darwin. Nebol však prvý, ktorý vyslovil domnienku, že sa rastliny a živočíchy môžu meniť v priebehu času. Procesom prírodného výberu sa zaoberal Alfred Russel Wallace. Už v r.1809 t.j. v roku kedy sa Darwin narodil Jean Baptiste de Lamarck predložil svoju ideu o premenlivosti živých organizmov. Podnetnou príčinou zmeny organizmov je „túžba“ či „potreba“ sa zmeniť. U Darwina nebola predmetným elementom zmena túžby po prostredí, ale princíp „*užívania* alebo *neužívania“* orgánu (Svoboda, 1997). Darwin nevedel o svojom súčastnikovi Gregorovi Johanovi Mendlovi, objaviteľovi dedičnosti a nemohol v tejto dobe vedieť o génoch, DNA, dokonca o mutáciách. Evolúcia bola pre Darwina riadená „prírodným výberom zdatnejších populácii“ Skúsenosti dokazujú, že vývoj nebol tak plynulý ako si Darwin predstavoval. Evoluční teoretici Niles Eldredge a Stephen Jay Gould sformovali v roku 1972 novú verziu evolučného procesu. Nazvali ju teória prerušených rovnováh (punctuaalizmus) Evolúcia prebieha v náhlych úsekoch, obyčajne po katastrofách dochádza k rýchlemu a bohatému druhovému rozvoju. Po čase sa uprázdnené ekologické niky nasýtia a vznikanie nových druhov sa spomaľuje. Organizmy suchozemských biomov a ich dielčich ekosystémov sú usporiadané do nových dynamických rovnováh. Niles Eldredge a Stephen Jay Gould týmto Darwina doplnili ale nenahradili (Eldredge, Gould,1972). Prírodný výber je silný nástroj evolúcie, ale nie všemocný. Spontánne mutácie filtrované prírodným výberom sú limitované samotným procesom, ktorým vznikajú. Nemôžme nimi objasniť nesmiernu komplexnosť genomu.

3.3.1 Človek v evolúcií

V minulosti planéty Zeme sa mnohokrát vyskytli katastrofické situácie. Ktoré spôsobili zánik väčšiny druhov. Evolučný proces nebol ohrozený ale naopak po každej katastrofe sa život rozvinul do bohatších a pokročilejších foriem.

Rozdielne kritéria pre hodnotenia človeka

Teológia: človek je schopný prijímať od Boha Stvoriteľa informácie, správy, vyučovať, myšlienky, odpovedať Bohu, rozprávať sa z ním, resp. viesť dialóg s ním. Byť človekom ducha a tým je prorok (Ozeáš 9,7).

Zoológ: je to živočích - mimoriadne citlivý a zbavený ochrany v tom zmysle, že stratil značnú časť inštinktívneho chovania, je schopný reflexie.

Miesto človeka medzi živočíchmi

Určiť kedy sa človek vymanil spod živočíšnej ríše je problematické tvrdiť. Morfologických znakov je niekoľko, ale pravdepodobne nehrali v evolúcii podstatnú úlohu. Uvádza sa, že človek má v mozgovej kôre 12-14 miliárd neurónov, t.j. nervových buniek. Jeho vedomie mu dovoľuje reflexiu vlastnej činnosti. Teilhard de Chardin (1965) píše: Zo skúsenostného hľadiska, na ktorom tu stojíme, znamená reflexia, ako už slovo naznačuje, získanú schopnosť nejakého vedomia obracať sa k sebe samému ako k podstatnému predmetu, ktorý má vlastnú hodnotu, vie už poznávať, ale poznávať seba, nie už len vedieť, že viem. Alebo inač povedané určité zviera vie, ale nevie o tom, že vie, inak by už dávno robilo vynálezy.

Človek sa tiež charakterizuje schopnosťou slobodne sa rozhodovať, rozmýšľať o sebe (sebareflexia), tvoriť abstraktné pojmy, vyvodzovať logické závery, rozlišovať kauzálne súvislosti, poznať a aplikovať princíp indukcie tak, že z obmedzeného počtu pozorovateľných prípadov usudzuje na všetky štruktúrované prípady. Tieto schopnosti sú základom zvláštneho postavenia človeka, ktoré pramení v jeho duchovnosti. Človek je tiež schopný altruizmu, nesebeckého správania, ktorým sa označuje vedomé a slobodne zvolené konanie bez prospechu, ktorým môže inému vzniknúť úžitok (Koltermann, 1997c). Podľa Goreho (2000) ľudský druh je jediný, ktorý má schopnosť sebapoznania a môže chrániť svoju budúcnosť. Človek má tiež skúsenosť vlastnej hodnoty, ktorú mu sprostredkováva jeho svedomie. Túto skúsenosť však človek nedostáva priamo, ale odkazom na ostatných ľudí. Človek riadiaci sa svedomím koná tak, aby dbal na hodnoty a dôstojnosť blížnych.

3.3.2 Sloboda a etika človeka

To, čím človek vyniká nad ostatné živé bytosti je jeho sloboda a slobodnou môže byť len rozumná bytosť. Sloboda je rozlišovacím znakom určitého druhu kauzality. Pojem mravnej normy, či zodpovednosti predpokladá transcendentálnu slobodu. Sloboda sa poznáva z morálneho zákona. Je jeho nevyhnutnou podmienkou. Človek má možnosť rozhodnúť sa za, alebo proti rozumovému zákonu zodpovednosti, t.j. keď chce rozhodnúť materiálne maxima. Vôľa je v transcendentálnom zmysle slobodná, keď môže byť určovaná čistým rozumom a normou zodpovednosti (Ricken,1997). Sloboda je popri rozumnosti podľa Augustyna (1999) charakteristickou črtou ľudského „*ja*“. Sloboda sa spája s duchovnou sférou. Rozvoj človeka, ktorý tkvie v prechode od toho, čo je nižšie, k tomu, čo je vyššie sa môže uskutočňovať len v slobode.

Szöllös (2001) dodáva, že človek sa svojou slobodou vymanil prírode. Sú tri výklady odcudzenia:

1. Podľa „hlbinného prístupu“ ide o odcudzenie človeka jeho citovej, či pudovej podstate.
2. Ochranársky prístup chápe odcudzenie celkom konkrétne ako odcudzenie od prírody v zmysle prirodzeného života. Človek si vytvoril umelý svet, svet vecí, ktoré nemajú vlastný život, vlastný zmysel. V tomto svete sa zdá, že ľudia sú zdrojom vyššej hodnoty a že život nemá iný zmysel než ovládať prírodu a konzumovať.

3. Morálny prístup chápe základné ľudské odcudzenie ako odcudzenie od morálneho vedomia. Sloboda totiž zaväzuje človeka zodpovednosťou. Problém je v tom, že človek prijal slobodu, ale neprijal zodpovednosť za svoje konanie. Sloboda jednotlivca končí nielen tam, kde začína sloboda druhého, ale tiež tam, kde dochádza k ničeniu prírody.

Človek sa riadi vo svojom správaní etikou. (Etika je náuka o dobrých charakterových vlastnostiach, t.j. o ľudských cnostiach, ktoré sa získavajú návykom) Vyjadrením úcty k životu je zodpovednosť. Etika bez zodpovednosti je prázdna (Skolimowski, 1996). Ďalšou ekologickou hodnotou etiky je striedmosť, ako jeden z prostriedkov vyjadrenia zodpovednosti. Porozumieť právu ostatných na život znamená obmedzovať tie svoje potreby, ktoré nie sú nevyhnutné. Striedmosť je tiež aspektom hlbokej úcty. Každá z uvedených etických hodnôt ma zmysel len za predpokladu existencie ostávajúcich dvoch. Z ďalších ekologicky významných hodnôt nás Skolimowski upozorňuje na rozmanitosť, ekologickú spravodlivosť a lásku ako základnú formu aktívnej ochrany života. Tieto ekologické hodnoty zodpovedajú podľa Skolimowského náboženským hodnotám: úcta k prírode zodpovedá pokore, zodpovednosť uctievaniu posvätnosti, striedmosť milosti, rozmanitosť stálosti a ekologická spravodlivosť Božej spravodlivosti.

Človek myslí, komunikuje a začína spätná väzba. Evolúcia biologická je v človeku transformovaná v evolúciu kultúrnu, ktorá prebieha nezrovnateľne rýchlejšie. K výraznej zmene dochádza koncom doby ľadovej, kedy domestifikoval zvieratá a začal pestovať, najmä obiloviny na úkor divo žijúcich rastlín a živočíchov, neolitická kultúra. Európska krajina do príchodu Slovanov 5.-6. stor. bola až 95% pokrytá lesmi. Toto obdobie právom možno nazývať neolitická revolúcia charakterizovanou rozvojom poľnohospodárstva a jej vplyvom na prírodu. Postupne bola tzv. kultivovaná na krajinu až sa rozšírila na takmer polovicu, niekde aj viac z celkovej výmery. V 18. storočí začína priemyselná revolúcia, (v spojení s realizáciou vedeckých poznatkov nazývaná tiež vedecko-technická revolúcia. ktorá často významom je zrovnávaná s neolitickou revolúciou. Je charakterizovaná hlavne:- náhradou ľudskej práce strojmi, náhradou živých zdrojov neživými, využívaním nových surovín najmä nerostami a neskoršie aj umelými materiálmi. Výrazným symbolom bol vznik párneho a neskoršie strojov poháňaných fosílnou energiou. Rast ich využitia mal exponenciálny charakter, ktorý sa prejavil v raste počtu obyvateľstva, spotrebe surovín, výrobe energií a znečistení životného prostredia. Až v 60. rokoch 20 storočia bolo zistený, že tento stav ohrozuje človeka, tým že je ničené životné prostredie. Ekonomický rast, ktorý odštartovala priemyselná revolúcia musí skončiť alebo sa kvalitatívne zmeniť.

Podľa Šmajsa (2011) problém ekologickej krízy súvisí s pochopením evolučnej ontológie – filozofického konceptu sveta. Základnou zásadou systémového výkladu je, že činiteľom dejín sú systémy nie jedinci. Jedince riadi získaná informácia druhu. Preto prof. Šmajs zavrhuje všetku tradičnú etiku ako subjektivistickú. Etika budúcnosti musí mať štrukturálne zloženie, teda musí vychádzať z požiadaviek systému. Subjektívne nároky musia ustúpiť objektívnym potrebám. Napr. právo užívania osobných aut musia ustúpiť nutnosti znižovania emisií. Podobne, údajné právo množenia potrebuje ustúpiť nutnosti znižovania počtu obyvateľov.

Na prahu ekologickej krízy. zisťujeme, že príroda kultúru nielen umožnila, ale uchovala si nad ňou absolútnu systémovú prevahu. Zisťujeme, že všetko to, čo kedysi rozširovalo ľudskú nadradenosť, suverenitu nad prírodou v lokálnom meradle, je v planetárnom meradle dôkazom ľudskej podriadenosti, závislosti a bezmocnosti. V takejto chvíli nemáme inú možnosť ako nazerať na svet globálne a evolučne. Nemáme inú možnosť než drámu kultúry na Zemi postihnúť najvyššou a najširšou úrovňou abstrakcie, filozofickou ontológiou, všeobecnou teóriou bytia. Požiadavky hospodárskej prosperity, opojenie s konzumu a nedotknuteľných práv, to všetko bledne pred nebezpečím, že ľudská kultúrna epopeja môže skončiť. Ocitli sme sa na konci epochy, ktorá rozvíjala prirodzenú ľudskú

schopnosť ovládať prostredie, adaptovať sa ofenzívne, ale musíme s trpkosťou priznať, že v stratégii už nemôžeme pokračovať. Bola úspešná v rozptýlených kultúrach, ale obsadením Zeme narazila na ich hranice: čím viac v globalizovanej spotrebnej kultúre vzájomne spolupracujeme, tým viac prírode ubližujeme, konzumujeme a zabíjame. Žijeme v technickej civilizácií, ktorá prírodu dobila a nahradila umelým prostredím. A to nepozorovane poškodzuje telo i našu dušu., vyvoláva naše disfunkčné chovanie.

Kultúra nie je novou organizačnou úrovňou prirodzenej evolúcie biosféry. Nové kultúrne štruktúry môžu na vysoko usporiadanej Zemi (t.j. v rámci starších prirodzených ekosystémov) vznikať len za cenu poškodenia lokálnej deštrukcie usporiadanosti prirodzenej. Nezvratné poškodzovanie živej a neživej prírody kultúrou, pričom je ničená nenahraditeľná prirodzená informácia, ktorá je podmienkou zachovania súčasnej úrovne rozmanitosti biosféry. Evolučná ontológia môže dokázať, že globálna ekologická kríza je vážnym existenciálnym konfliktom umelého parazitického systému s jeho prirodzeným (širším a starším) hostiteľským systémom. A môže súčasne ukázať, že práva človeka - živého tvorcu umelého subsystému kultúry sú len čiastkovým momentom celkových práv tvorivej sily života a že konči presne v tom bode, za ktorým by jeho uplatňovanie znamenalo riskovať vyhubenie celého rastlinného alebo živočíšneho druhu (C.Levi-Strauss in Šmajs, 2011).

3.4 Kresťanstvo a evolúcia

Pri vymedzení podstaty, zdrojov a poslania vedy a viery žiadne skutočné vedecké výsledky nie sú a ani nemôžu byť v protiklade s vierou. Niektorým ľudom sa zdajú byť v protiklade s vierou napr. teórie o vzniku života, vývojová teória ako celok, alebo aspoň teória o vzniku a vývoji človeka. Domnievajú sa, že evolučné chápanie protirečí stvoreniu. V súlade so súčasným stavom vývoja vedeckých poznatkov možno však považovať evolúciu za najdokonalejší výraz stvoriteľskej činnosti. Iste, v oblasti mechanizmov evolúcie ostalo ešte mnoho neobjasneného (Holec, Erdelská, 2001).

Pre kresťanskú filozofiu ma byť podstatná nezaujatosť a otvorenosť pre pravdu v duchu evanjelia: "*Poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí* "(Jn 8,32). Každá novoobjavená pravda dosiaľ iba zvýraznila krásu a obdivuhodnosť stvoriteľského diela.

Súčasný stav vedeckého poznania nedáva žiadnu možnosť zastávať názor, že vesmír je nemenný. Pre kresťanský svetonázor je preto perspektívny len obraz dynamického vesmíru, ktorý sa vyvíja. To platí aj pre vznik človeka. Evolúcia je proces, ktorým Boh stvoril vesmír a celu živú a neživú prírodu, vrátane človeka.

Medzi velikánov evolúcie, ale aj apologetiky patrí Teilhard de Chardin. Bol to človek vedy a viery v Boha. Jeho východiskom bolo presvedčenie, že človek nemusí odsunúť vedu, aby urobil miesto viere, ani naopak, ale nemusí vylúčiť vieru, aby na scénu vystúpila veda, ale skôr musí poukázať na komplementárny a zároveň kompatibilný vzťah. Teilhard de Chardin chce postihnúť zmysel celej evolúcie, jej hybné sily, smer, orientáciu a cieľ. Z tohto dôvodu vyčleňuje dve stránky evolúcie: vonkajšiu a vnútornú. Kým skúmanie vonkajšej evolúcie spadá do kompetencie prírodných vied, vnútorná stránka evolúcie predstavuje kvalitu, ktorú môžu odhaliť len teoretické uvažovanie filozofického a teologického charakteru. Jeho myšlienky ovplyvnili v niektorých teologických otázkach aj II. vatikánsky koncil.

3.5 Komplexnosť života, život ako systém, usporiadanie, účelovosť a tvorivosť

Fyzik Capra (1984) prišiel s novou systémovou biológiou, s organickou a holistickou víziou reality. Vesmír podľa Capru „*nie je mechanickým naprogramovateľným strojom, ale dynamickým celkom, ktorého časti vzájomne súvisia, resp. vysoko organizovaným a integrovaným celkom*,"... tak ako to vždy tvrdili veľké náboženstvá. Jeho celostnosť a

usporiadanie sa od úrovne bunky až po biosféru vytvára prostredníctvom zložitých interakcií a vzájomných závislostí systémovej teórie života. Capra vychádza z modelu kultúrnej dynamiky britského historika Toynbeeho, ktorý tvrdí, že civilizácie nevznikajú následkom priaznivých geografických podmienok, ale vďaka tvorivej reakcii menšiny jedincov na veľmi ťažkú situáciu. Osud kultúr závisí od toho, či a ako ľudia odpovedajú na výzvy, úlohy, pred ktoré sú postavení. K pádu a rozkladu civilizácie dochádza vtedy, keď spoločenstvo namiesto tvorivej reakcie na nové, aktuálne výzvy reaguje mechanicky - zdogmatizovaním kedysi tvorivých, teraz neplodných myšlienok a techník. Hoci Capra sa nezaoberá otázkami posvätnosti života, závery tejto teórie ju podporujú. Jednou z nich je radikálna koncepcia mysle, ktorá už nie je vecou, ale procesom života, ktorý k svojej činnosti nepotrebuje nevyhnutne nervový systém. Organizácia živých systémov je z tohto pohľadu mentálnou aktivitou. Interakcie živých organizmov (rastlín, živočíchov, človeka) s ich životným prostredím sú mentálne interakcie (Capra, 1996) t.j. evolúcia nie je slepou hrou náhod, ale cieľavedomým vytváraním vysoko organizovaných živých systémov.

Goldsmith (1996) považuje účelovosť za jednu z podstatných charakteristík živých bytostí. Životný proces sa vyvinul za účelom, ktorým je naplňanie špecifickej funkcie v rámci hierarchie ekosféry rovnako ako prispenie k udržiavaniu jej kritického usporiadania stability. Životné procesy sú tiež tvorivé, čo je základom biologickej rozmanitosti, nesmiernej variability adaptačných a koevolučných stratégii organizmov. Tvorivý vývoj nových a často zložitejších foriem života je podstatnou črtou evolúcie. Analógia s náboženskými systémami je zrejmá, ekológia má byť teleologická, t. j. pripisujúca prírodným javom účel a cieľ.

Nazeranie na prírodu podľa Riedla (1991) úzko súvisí s nazeraním človeka na seba samého a mení sa v čase. V súčasnosti je ponímanie prírody ekologické, t.j. príroda sa chápe ako ekosystém so všetkými jeho atribútmi (štruktúra, stabilita, produktivita, trofické úrovne). Príroda je systém systémov, ktoré sa vzájomne integrujú. Ekológia má za cieľ tieto systémy opisne usporiadať a vysvetľovať ich spolupôsobenie. Dnešný kyberneticko-informačný a systémovo-teoreticky orientovaný ekologický prístup je podstatne odlišný od starého prístupu mechanistického. Napriek tomu, ekologické výsledky sú dnes rovnako manipulovateľné ako v minulosti. Ekologický obraz prírody uspokojuje tie isté potreby ovládať prírodu, ako kedysi. Ide o zabezpečenie života proti neistote budúcnosti, proti spoľahnutiu sa na Boha (Drdoš, 2002).

3.6 Perspektívy ľudstva a kresťanstva

Kresťanstvo by podľa Teilharda de Chardina malo byť neustále zdrojom intelektuálnej a morálnej inšpirácie, a to nielen pre samotných kresťanov, ale aj pre ľudí, ktorí sú viditeľné za jeho hranicami. Celý život pociťoval potrebu vyjadrovať svoj obdiv nad vývojovými perspektívami Zeme, ľudstva a kresťanskej viery. V jeho osobnom „*vyznaní viery*“ podáva zrelú formu svojej základnej vízie. Je to vízia Krista, ktorý je všetko vo všetkom, vízia vesmíru, ktorý je ako vyvíjajúci sa celok preniknutý Bohom. „*Verím, že vesmír je evolúcia. Verím, že evolúcia smeruje k duchu. Verím, že duch sa dovršuje v osobnom. Verím, že najvyšší stupeň osobného je kozmický Kristus*“ (Plašienková, 2001).

Prognostici v spojitosti s ekologickou či globálnou krízou sa zamýšľajú nad ďalším trendom vývoja. Sociologické prieskumy naznačujú, že v celom západnom svete dochádza u mladšej generácii k posunu hodnotových orientácii: od materiálnych k tzv. postmateriálnym (Huba, 2002). Sprievodným znakom tohto posunu je väčší záujem o prírodu, krásu, priateľstvo, lásku, ale aj celkovo väčší príklon k duchovnosti. Došlo k určitému sklamaniu z jednostranného príklonu k racionálnemu reflektovaniu a výkladu sveta a to je príčinou toho, prečo mnohí myslitelia predpovedajú v začínajúcom storočí renesanciu duchovnosti. Bude s

tým zrejme súvisieť aj hľadanie strácajúcej sa viery a nádeje, bez ktorých záchrana planéty a spásy ľudstva nie sú možné.

Pápež Ján Pavol II. nabádal, aby 3. tisícročie patrilo civilizácii lásky, ktorá ak bude v človeku, prejaví sa na jeho každodennom konaní i vo vzťahu ku darovanému stvorenstvu.

3.7 Posvätnosť života, kľúčová hodnota

Posvätnosť stvorenia a života, rozšírenie ľudskej identity, celostnosť, úcta k životu a zodpovednosť, láska k človeku a všetkému stvoreniu, starostlivosť o zverené, pokorné srdce a uvedomelá striedmosť je časť pojmov, s ktorými operuje moderná ekofilozofia. Takmer všetko bolo už povedané vo Svätom Písme, Biblii. Tieto výrazy opäť odievame do vedeckého rúcha, aby sme spoločne hľadali východiská, oprášili zaprášené a vynovili. Prijatie posvätnosti života nás vedie k ochrane prírodného prostredia, vrátane ľudského životného prostredia. Posvätnosť života vedie k vytvoreniu nového súboru hodnôt, najmä úcta k životu.

Klasické ekoteologické ponímanie prírody vychádza z postulátu svätosti prírodného prostredia, podobne ako celá Zem je chápaného ako „*dar Boží, je Božím stvorením...jeho ruky ju fomovali*“ (Ž 65,10), je Božia „*Hospodinova je Zem* (Ž 24,1). A čo je Božie, to je sväté v zmysle ontologickej svätosti. Je to nedotknuteľné. Nikto nemá právo ničiť to, čo je Božie (in Kišš, 2002).

Opatrovať túto Zem je na druhej strane Boží mandát pre človeka. Boh ju dal do správy človeku, aby ju zachoval ako zemský raj (Gen 2,15). Dal človeku moc nad Zemou a nad prírodou (Gen 1,28). „*Zem dal synom ľudským*“ (Ž 115,16), „*Hospodin Boh pojal človeka a umiestnil ho v záhrade Eden, aby ju obrábal a strážil*“ (Gen 2,15). V tomto pojatí je človek ako jej pokorný sluha. Je to koncepcia „*správcovstva a ochrany Božieho diela*“. O túto základňu sa opierajú náboženské výzvy k novému návratu k prírode v zmysle monastyrstva, františkánstva a cirkevného liturgického cyklu viazaného na striedanie ročných období, prípadne výzvy k renesancii ideálov askézy a ich naplnenie má byť nápomocné pre riešenie problémov pretechnizovaného sveta a konzumného spôsobu života.

3.7.1 Spiritualita kozmickej mystiky

Dôležité miesto v uvedomení si posvätnosti stvorenstva má kozmická mystika... „ *všetko je v Bohu a Boh je vo všetkých stvoreniach“*. Ignác (Ignatius) z Loyoly uviedol kozmickú mystiku do formuly: „*Hľadať a nachádzať Boha vo všetkých veciach*“, podobne Greshake, (1996).

- Všetky stvorenia sú v Bohu a Boh je vo všetkých stvoreniach:
  Sv. Tomáš Akvinský: „*Ako je duša v každej časti tela, tak je aj celý Boh vo všetkých a v každom jednotlivom“* (In: Golser, 1999).
- Všetky stvorenia sú svedectvom Boha: V mystickom pohľade sú aj ne-ľudské stvorenia subjektom velebenia Boha. Všetky bytosti prírody majú vysokú hodnotu, pretože je v nich prítomný Boh.
- Prítomnosť Trojjediného Boha v kozme: Kozmická mystika vníma toto zrkadlenie Trojice vo stvorení a uvedomuje si, že holizmus ekológie má základ v Trojjedinom Bohu. Kozmický Kristus je prítomný vo stvorení (Eucharistia) a rovnako kozmický Boží duch. Vierou v kozmicky všadeprítomného Božieho ducha uvedomuje kozmická mystika, že všetky bytosti si zasluhujú úctu, pretože nosia v sebe stopu Božského ducha (Krauss, 1997).

3.7.2 Spiritualita spolustvorenstva

Úcta dôstojnosti všetkému spolustvorenstvu: Nesmú sa posudzovať len podľa ich úžitkovej hodnoty, ale treba dbať na ich životné hodnoty a so všetkým sa stretávať v hlbokej úcte. Žasnúť nad plnosťou a krásou spolustvorenstva: Táto spiritualita otvára zmysly, aby videli a vnímali mnohotvárnosť organického a anorganického bytia, otvára ľudskú dušu, aby sa nechala dojímať a nadchýnať krásami sveta.

Senzibilita a solidarita s trpiacim stvorenstvom: Takáto spiritualita vníma, že je pri živých tvoroch bolesť, choroby, staroba, smrť, že sú v prírode katastrofy. Solidarita so spolustvorenstvom nás vyzýva *„Angažovať sa z vnútornej spolupatričnosti a trpiacim spolustvorenstvom, aby sa odstránili napraviteľné utrpenia a predovšetkým ekologické príčiny bolesti“* (Krauss, 1997).

3.8 Podstata jednoty stvorenia

Po tom, čo sa ľudia po staročia snažili chápať Božie stvorenie ako prírodu, aby ju učinili zužitkovateľnou, teraz je nevyhnutné, aby prírodu chápali ako Božie stvorenie a naučili vážiť si ju ako takú, teda nie len pre jej úžitok. Realita, ktorá sa nazýva *„prírodou*“, musí byť začlenená do celku, ktorý je označovaný ako „*Stvorenie*“. Dôsledkom toho je oslobodenie prírody z útlaku človeka a aj oslobodenie človeka z neprirodzeného úsilia o moc, lebo vytvára prirodzené spoločenstvo s ostatnými Božími tvormi.

Podľa Szöllösa (2001) zúženie diskusie na vzťah medzi človekom a prírodou (stvorenstvom), vynechanie, alebo nereflektovanie tretieho najdôležitejšieho prvku - Boha, je príčinou neriešiteľnosti situácie. Kresťanský pohľad je hierarchický a teocentrický. Najdôležitejším prvkom v trojici je Boh, ktorý všetko stvoril, na druhom je človek, kvôli ktorému Boh všetko stvoril a na treťom mieste je príroda, ktorá má byť oslavou Boha, dôkazom jeho moci, múdrosti, slávy a jeho existencie. Príroda má vytvárať príjemné prostredie pre spoločenstvo Boha s človekom, ale je zároveň aj nedeliteľnou súčasťou spoločenstva medzi Stvoriteľom a stvorením. Všetky tri tvoria integrálne spoločenstvo.

Integrujúce myslenie podľa tejto úvahy slúži nevyhnutnému, život podporujúcemu vytvoreniu spoločenstva medzi človekom a prírodou, pričom prírodou je myslený ako prírodný svet, tak aj telesnosť človeka. Stvorenie nie je svetom, ktorý si človek má podmaniť. Človek nemá *„právo života a smrti*“. Stvorenie je majetkom Boha, človek sa ho nemôže zmocniť, môže ho len prijať ako zverený dar a verne ho spravovať. Túto úvahu potvrdzuje aj zmluva, ktorú uzatvoril Boh po potope nielen s ľuďmi (s Noemom a jeho synmi), ale aj so všetkými živočíchmi „*s každou dušou živou, ktorá je s vami, ako z vtáctva, tak aj z hoviad i zo všetkého živočíšstva zeme s vami počnúc od všetkých tých živočíchov, ktoré vyšli z korábu, až po každý živočích zeme*“ (Gen 6,18-19).

Vzťah človeka k prírodnému prostrediu je daný dvoma základnými záujmami. Ľudia ho obhospodarujú, aby získali potraviny a vybudovali si svoj vlastný svet. Z hľadiska práce je človek aktívny a príroda pasívna. Druhý, prehliadaný záujem je na bývaní. Človek musí prírodu nielen obhospodarovať, ale musí v nej aj prebývať. Záujmy prebývania sú iné ako záujmy práce. Príroda, t.j. pôvodná však nemôže byť domovom človeka. Najprv musí byť pretvorená na životné prostredie, v ktorom človek môže prebývať. Príroda je schopná ľudského domova vtedy, keď ju užíva bez toho, aby ju ničil. Ak človek uzná svet ako Stvorenie, potom vníma spoločenstvo Stvorenia a vstupuje do neho. Tým, že človek bol stvorený ako posledný, stelesňuje aj ostatné tvory. Komplexný systém človek zahrňuje všetky jednoduchšie systémy evolúcie, pretože človek je z nich vybudovaný a vzišiel z nich. Po tejto stránke sú v ňom prítomné, rovnako ako je on odkázaný na ne. V tomto zmysle Matt (1998) poznamenáva, že sme stvorení k obrazu jednoty a reflektujeme jednotu, ale tiež ju trieštime prizmou individuality. Tým, že sme kto sme, vyjadruje každý z nás jednotu odlišne.

Z tohto hľadiska biocentrické či ekocentrické mravné systémy budované na báze začleňovania človeka do prírodného prostredia sú vo svojej podstate problematické, pretože v ich rámci človek nie je tvorcom, ale len nositeľom, či presnejšie tlmočníkom morálnych ideí o sebe samom i o prostredí, ktoré ho obklopuje (Riedl, 1991., Smolková, 2000). Viacerí autori (Kučírek, 1993., Smolková, 1994., Valach, 1993) sa zhodujú, že ani biocentrizmus, ani extrémny antropocentrizmus nie sú schopné dôsledného filozofického riešenia problému miesta človeka v prírode. Človek sa nemôže zrieknuť svojho antropocentrického pohľadu, svojho miesta v prírode. Jedinou cestou je preto modifikácia, zmierňovanie antropocentrizmu, eliminácia jeho utilitaristických čŕt. Znamená to začať budovať partnerský vzťah k prírode cestou navracania hodnôt do prírody aj zhodnocovania prírodných vzťahov a procesov. Antropocentrické kritériá ostávajú v platnosti, ale je snaha zakomponovať ich do širších vzťahov nielen spoločenských, ale aj prírodných. Človek pritom nie je degradovaný na úroveň živočíšneho druhu, naďalej sa nachádza na najvyššom mieste pozemskej pyramídy. Výnimočné miesto prináša so sebou aj vysokú mieru zodpovednosti. Biocentrizmus je útekom, pokusom zbaviť sa tejto zodpovednosti. Človek je pôvodcom súčasnej environmentálnej krízy a len on ju môže a musí riešiť a odvrátiť. Kučírek (1993) nazýva tento antropocentrizmus environmentálnym (pozri Szöllös, 2001).

Riedl (1991) konštatuje, že riešenie vzťahu človek - príroda spočíva v uznaní integrujúceho trojuholníka Stvorenia v rovnocennosti človeka a prírody v ich spojení s Bohom, čo vytvára jednotu vzťahu človek - príroda. Zároveň ponúka kultúru (pretváranie a využívanie prírody) s mierou, ktorá zosúlaďuje nároky človeka i prírody. Jednota je podľa Matta (1998) zakotvená vo vedeckej realite: sme stvorení z tej istej látky, ako všetko stvorené. Najväčším zázrakom je jednota v rozmanitosti, neprehľadný súbor materiálnych prejavov energie. Vedomie o mnohotvárnej jednote nám môže pomôcť naučiť sa žiť v harmónii s ostatnými ľudskými bytosťami, so všetkými živými bytosťami a so všetkými príbuznými transformáciami energie a hmoty.

V zmysle uvedeného prehľadu, idea Stvorenia integruje trojuholník Boh – človek - príroda do holistickej jednoty. Príroda je tu rovnoprávna s človekom, ktorý je za ňu zodpovedný Stvoriteľovi.

Teológia stvorenia pri komplexnom si posúdení je súčasťou hlbokej ekológie, kde si uvedomujeme vnútorné prepojenia (Terek, Bogotej, 2011).

Nesmierne zaujímavé a inšpirujúce sú tvrdenia Teilharda de Chardina, ktorý považuje človeka ako fenomén kozmu. Človek ako vývojovo najvyšší tvor obsahuje všetko zdedené materiálne i duchovne, ktoré sa transformovalo v procese jeho evolúcie. Tu je potvrdená kozmická a biologická podstata, ktorá vznikla v procese kozmogenézy, biogenézy a antropogenézy. „*On je osou a završením evolúcie vesmírneho bytia*“, čím je predurčená jeho ďalšia humanizácia a postavenie v prírode a kozme. Pochopenie jeho antropocentrizmu a ďalšej humanizácie je spojené s pochopením spojenia so všetkým stvorenstvom a Bohom (Terek, 2011).